

Dnr: Skolfi2025/111

Utbildningsdepartementet

Yttrande över Riksrevisionens rapport Utbildning på vetenskaplig grund (RiR 2025:31)

Inledning

Skolforskningsinstitutet välkomnar Riksrevisionens granskning och delar den övergripande bilden att myndigheternas arbete för att säkerställa en undervisning på vetenskaplig grund kan bli mer effektivt. I detta syfte intensifierar vi vårt metodutvecklingsarbete och förstärker samtidigt vår kommunikation för att bättre nå våra målgrupper.

Våra synpunkter på rapporten

Rapporten innehåller viktiga iakttagelser som vi tar på största allvar. Samtidigt vill vi framhålla några kompletterande perspektiv.

Vårt uppdrag är oförändrat

Riksrevisionens påstående att den nyligen genomförda instruktionsändringen innebär att det inte längre finns något krav på Skolforskningsinstitutet att systematiskt sammanställa forskning, stämmer inte. I begreppet systematiska forskningssammanställningar ingår systematiska översikter, metaöversikter samt systematiska kartläggningar. Förändringen från begreppet systematiska översikter i instruktionen till systematiska forskningssammanställningar syftade till att inkludera även dessa metaöversikter och kartläggningar, inte att stryka systematiska översikter.

Skolforskningsinstitutets verksamhet motsvarar intentionerna

Riksrevisionen skriver att Skolforskningsinstitutets verksamhet inte lever upp till intentionerna med myndighetens bildande – att väga samman

forskningsresultat om vetenskapligt underbyggda och effektiva metoder och arbetssätt, och hänvisar till kommittédirektiv 2014:7 som föregick inrättandet. Det är viktigt att beakta att direktivet avsåg en utredning: *Utredningen om inrättandet av ett Skolforskningsinstitut* (U 2014:02), som föregick institutets inrättande. Utredningen resulterade i en instruktion som inte uttrycker att institutet ska ta fram effektiva metoder och arbetssätt. I stället ska institutet ge skolväsendets verksamma goda förutsättningar att planera, genomföra och utvärdera undervisning med stöd av vetenskapligt underbyggda metoder och arbetssätt. Det är precis detta som våra forskningssammanställningar syftar till.

Utbildningsfältets särart

Riksrevisionens jämförelse med SBU och Socialstyrelsen är värdefull men tar inte fullt ut hänsyn till det utbildningsvetenskapliga fältets karaktär och Skolforskningsinstitutets uppdrag. I granskningen lyfts vikten av att i större utsträckning sammanställa studier som kvantitativt utvärderar effekter av undervisningsinsatser – en typ av sammanställning som dominerar hos SBU och Socialstyrelsen och som ligger i linje med deras uppdrag. Skolforskningsinstitutet vill dock framhålla att undervisningsnära forskning nödvändigtvis omfattar både sådana effektstudier och analyser som bidrar med kunskap i form av förståelse av relationen mellan undervisning och lärande. Denna förståelse avser begreppslig kunskap, det vill säga teoretiska begrepp, modeller och förklaringsramar som stödjer de verksamma i att planera, genomföra och följa upp undervisningen på ett forskningsbaserat och välgrundat sätt. Förenklat kan skillnaderna mellan dessa studietyper beskrivas som skillnaden mellan kvantitativa och kvalitativa studier.

Både kvantitativa och kvalitativa studier ger insikter som utgör en nödvändig del av lärarens professionella kunskapsbas som möjliggör en undervisning på vetenskaplig grund. Vi vill understryka att sammanställningar av kvalitativa studier bör värderas utifrån deras självständiga bidrag till lärarens expertis för att bedriva undervisning på vetenskaplig grund.

Vetenskaplig kvalitet och vetenskaplig granskning

Våra översikter har i flera fall resulterat i vetenskapliga artiklar publicerade i internationella tidskrifter efter vetenskaplig granskning. Detta är ett starkt bevis för att våra metoder håller god vetenskaplig kvalitet enligt etablerade akademiska normer.

Metodutveckling pågår

Vi har intensifierat metodutvecklingen, bland annat genom satsningar på

metaanalys och vidareutveckling av transparens i våra processer och metoder, liksom indelning i forskningsgrupper som möjliggör specialisering. Vi tar till oss Riksrevisionens synpunkter och använder dem för att ytterligare stärka vårt arbete.

Om tolkningar och subjektivitet

De tolkningar som görs i våra översikter är professionella bedömningar, grundade på resultaten i de inkluderade studierna och utförda av forskare med relevant ämnes- och metodkunskap. För att säkerställa tillförlitlighet och interbedömarreliabilitet bygger analyserna på flera forskares oberoende bedömningar, som sedan stäms av sinsemellan. Viss subjektivitet i form av professionella bedömningar är ett ofrånkomligt inslag i all forskning, även i metaanalyser. Det avgörande är systematik och transparens genom hela arbetet.

Replikerbarhet

Riksrevisionens kritik om bristande replikerbarhet behöver tydliggöras och nyanseras. Inom kvalitativ forskning är replikerbarhet inte ett relevant kriterium; andra kvalitetskriterier gäller. Även metaanalyser är i praktiken svåra att replikera. Det avgörande är att säkerställa en hög grad av systematik och transparens, något som ska känneteckna all forskning av god kvalitet. Riksrevisionen framhåller också vikten av resultatens generaliserbarhet, det vill säga deras tillämpbarhet i andra sammanhang än de som de producerats i. Skolforskningsinstitutet instämmer fullt ut och är måna om att leva upp till detta, samtidigt som det är viktigt att beakta att sättet generalisering sker varierar mellan olika forskningsinriktningar och metoder.

Kommunikation och tillgänglighet

Vi delar Riksrevisionens bild att våra publikationer har utvecklingspotential när det gäller att göra dem lättare att omsätta i undervisningen. Samtidigt vill vi poängtera att Riksrevisionen i sin granskning enbart har tagit med resultat i en utvärdering som visar på utmaningar för de verksamma i detta avseende, och inte de resultat i samma utvärdering som visar att publikationerna också används med god nytta för målgrupperna.

Vi erfar dock att de verksamma kan behöva mer vägledning för att omsätta resultaten i undervisningen. För att veta mer om hur denna vägledning bör se ut, avser vi att under 2026 genomföra två olika projekt tillsammans med forskare och lärare, som på nära håll följer lärarnas arbete med att ta sig an och använda översikterna i sin praktik. Vi vill också betona att våra översikter inte saknar praktknära innehåll, men

samtidigt ser vi utvecklingspotential även inom detta område, och projektet kan ge värdefull kunskap också i detta avseende.

Vidare delar vi uppfattningen att vi kan nå ut bättre, framför allt till våra prioriterade målgrupper inom förskola och skola. Detta har vi tidigare kunnat konstatera i vår egen utvärdering, som Riksrevisionen även lutar sig mot i sin granskning. Som en följd av detta har vi påbörjat ett arbete med att se över vår strategiska kommunikation, för att kunna kommunicera mer proaktivt och målgruppsanpassat med riktade budskap och kommunikationskanaler. Skolforskningsinstitutet har också pågående projekt för att utveckla nya format, stärka samverkan med Skolverket och SPSM samt samordna skolmyndigheternas forskningskommunikation.

Avslutande reflektion

Samtidigt som Skolforskningsinstitutet inte helt delar Riksrevisionens bedömning av institutets verksamhet, instämmer vi i Riksrevisionens slutsats att det finns utrymme för förbättringar i arbetet med att främja undervisning på vetenskaplig grund. Detta gäller särskilt vidareutveckling av metoder för forskningssammanställning samt att stärka kommunikationen för att bättre nå ut till våra prioriterade målgrupper. Vi vill samtidigt understryka att Skolforskningsinstitutet fyller en unik och nödvändig funktion som expertmyndighet för systematiska forskningssammanställningar. Institutets roll är att säkerställa att skolväsendet har tillgång till bästa tillgängliga kunskap, och vi är fast beslutna att fortsätta utveckla vårt arbete i linje med rapportens rekommendationer, med de kompletterande och nyanserade perspektiv vi här lyfter fram.

I detta ärende har vikarierande direktör Maria Edholm Oscarson beslutat efter föredragning av forskaren/projektledaren Karolina Fredriksson Erson och forskaren/projektledaren Pontus Wallin.

För Skolforskningsinstitutet

Maria Edholm Oscarson, vikarierande direktör